

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖLLE

Asia: Lapsiasiavaltuutetun kirjalliset kommentit; Varhaiskasvatuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua koskeva kuulemistilaisuus 2.3.2020 sosiaali- ja terveysministeriössä

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua varhaiskasvatuksessa lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Taustaa

Pääministeri Marinin hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattu, että eri koulutusasteiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmista tehdään velvoittavia. Suunnitteluvollisuus koski myös varhaiskasvatusta. Sosiaali- ja terveysministeriö on aloittanut tasa-arvolain (609/1986) muutosten valmistelun, ja yhdenvertaisuuslain osalta asia kuuluu oikeusministeriölle.

Sosiaali- ja terveysministeriö järjesti 2.3.2020 kuulemistilaisuuden. Sitä varten pyydettiin näkemyksiä erityisesti suunnitelmien toteuttamistapaan varhaiskasvatuksessa sekä painotuksiin. Näkemyksiä pyydettiin myös vaikutusarviointeihin. Lapsiasiavaltuutettu ei osallistunut kuulemistilaisuuteen, mutta jättää nämä kirjalliset kommentit jatkovalmistelua varten.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotto tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun laajentamiseen

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen oikeudet koskevat kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsen oikeudet kuuluvat kaikille lapsille ilman lapsen, hänen vanhempansa tai muun huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua (2 artikla). Lapsella on oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi (12 artikla) sekä oikeus kasvaa ja kehittyä yksilöllisesti täysiin mahdollisuuksiinsa (6 artikla). Lapsen etu tulee asettaa etusijalle mm. kaikissa lainsäädäntötoimissa (3 artikla).

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä sitä, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnittelua tehdään jo varhaiskasvatuksessa. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstön valmiudet toimia sukupuolisensitiivisesti ja -neutraalisti vahvistuvat. On myös tärkeää, että lasten mielipiteitä kuullaan suunnittelussa.

Lapsiasiavaltuutettu on vuonna 2018 järjestänyt pyöreän pöydän keskustelun, jossa on käsitelty sukupuoliristiriitaa kokevien lasten asemaa ja sen kehittämistä. Keskustelun pohjalta laaditussa muistiossa¹ todetaan, että lasten mielestä ristiriitaisessa tilanteessa tärkeintä on neutraalin tiedon saaminen iän ja kehitystason mukaisesti, samoin kuin kuuntelevat ja ymmärtävät aikuiset.

Suunnitelmien laatimisvelvoitteen laajentaminen varhaiskasvatukseen voi kuitenkin jäädä muodollisuudeksi, jolloin tasa-arvo ja yhdenvertaisuus tai lasten ymmärrys niistä eivät vahvistu. Itse suunnitelmien laatimisvelvoitteen laajentamisen sijasta olisi tärkeää pohtia, miten tosiasiallisesti saavutetaan tavoitteet yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon lisääntymisestä. On tosin ymmärrettävää, että laatimisvelvoitteella pyritään ohjaamaan ajattelua oikeaan suuntaan. Onnistuessaan tämä voi johtaa tosiasialliseen vuoropuheluun.

Suunnitelmien laatimisen tulee tapahtua prosessinomaisesti vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee kohdistaa riittävät resurssit suunnitelmien laatimiseen, tarkistamiseen ja toteuttamiseen, jotta vuorovaikutus lasten kanssa ei laatimisen takia vähene. On syytä mahdollistaa ja ohjata varhaiskasvatuksen *toimijoita yhteistyöhön* tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa, esimerkiksi kuntatasolla, sekä yhdistää suunnittelua varhaiskasvatussuunnitelmiin.

Säännösmuutosehdotukset tasa-arvolakiin

Sosiaali- ja terveysministeriö on lähettänyt luonnokset säännösmuutoksiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettuun lakiin (ns. tasa-arvolaki). Luonnoksessa ei ollut perusteluja mukana, joten kannan ottaminen jää osittain mahdottomaksi tässä vaiheessa.

Tasa-arvolain 3 §:ään lisättäisiin uusi momentti: ”Varhaiskasvatuksen järjestäjällä tarkoitetaan tässä laissa sitä, joka järjestää lakiin perustuvaa varhaiskasvatusta.” Tämä tarkoittaisi tasa-arvosuunnittelun laajentamista koskemaan päiväkodissa tapahtuvaa päiväkotitoimintaa, perhepäiväkodissa tapahtuvaa perhepäivähoitoa sekä avointa varhaiskasvatustoimintaa, jota järjestetään ”toimintaan soveltuvassa paikassa” (varhaiskasvatustilain 1 § 2 mom.).

Lain 5 §:ään ehdotetaan lisättäväksi 2 momentti: ”Varhaiskasvatuksen järjestäjien ja muiden varhaiskasvatustoimijoiden on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet varhaiskasvatukseen sekä että varhaiskasvatus tukee tämän lain tarkoituksen toteutumista.” *Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että ehdotettu muotoilu ei ole sukupuolineutraali: termi ”tytöillä ja pojilla” tulisi muuttaa.*

Tasa-arvosuunnitelman laatimisen osalta esitetään kaksi vaihtoehtoa. Vaihtoehdossa 1 nykyiseen 5 a §:ään velvollisuudesta laatia tasa-arvosuunnitelma lisättäisiin varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaamaan siitä, että vuosittain² laaditaan toimipaikkakohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja lasten, oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Vaihtoehdon mukaan suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi toimipaikan suunnitelmaa.

Suunnitelman laatimisvelvoitteen osalta lapsiasiavaltuutettu viittaa edellä sanottuun, että velvoite ei välttämättä johda tosiasialliseen tasa-arvon lisääntymiseen ja tulee huomioida riski, että se saattaa vähentää aikaa vuorovaikutuksesta lasten kanssa.

¹ http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2018/02/Py%C3%B6re%C3%A4-p%C3%B6yt%C3%A4-itsem%C3%A4r%C3%A4%C3%A4misoikeus-sukupuoleen_13112017_muistio.pdf

² Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerralla (tasa-arvolaki 5 a § 4 mom).

Vaihtoehdossa 1 esitetään myös, että 5 a §:ään lisättäisiin oma momentti: "Varhaiskasvatuksessa tulee kiinnittää huomiota erityisesti vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallistamiseen, käytettäviin materiaaleihin ja vanhempien kohtaamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.". Vaihtoehdossa 2 varhaiskasvatuksen osalta säädettäisiin oma pykälä.

Lain 5 a §:n nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi, ja momenttia tarkennettaisiin siten, että se koskee muuta kuin varhaiskasvatusta. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että kouluja ja muita oppilaitoksia ei koskisi velvollisuus kiinnittää huomiota vuorovaikutukseen, ohjaukseen, lasten osallistamiseen, käytettäviin materiaaleihin ja vanhempien kohtaamiseen. *Jää epäselväksi, miksi velvollisuudet olisivat erilaiset varhaiskasvatuksessa verrattuna kouluihin ja muihin oppilaitoksiin. Tätä voidaan pitää epäkohtana. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapsella on oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. "Osallistamista" laajempi ja kuvaavampi termi olisi "osallisuus" tai "lasten mielipiteiden huomioiminen". Pääasia on, että suunnittelussa painotetaan prosessinomaisuutta, jossa lapset ovat keskeisessä asemassa.*

Jyväskylässä 2.3.2020

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Lakimies